

הפרק על הנביא מוחמד

סיכום מס' 9 – מוחמד והיהודים באל-מדינה.¹

מערכת היחסים בין מוחמד לבין שבטי היהודים באל-מדינה

זהו נושא חשוב מאוד בגלל השלכתו על יחסו של האסלאם ליהדות עד היום. כל מה שקרה בין מוחמד ליהודים, ובמיוחד הציפיה שלו מהם שיתאסלמו – ציפיה שלא התממשה, השפיע על מה שנכתב על היהודים בקוראן ובחדית' על היהודים.

מה ידוע לנו על היהודים בעיר ?

1. בעיר ישבו מספר שבטים יהודים אשר לא פעלו כיחידה אחת. השבטים היהודים פועלים ע"פ רציונל שבטי פוליטי ולא ע"פ שיקול דתי, ולכן הם יכולים למצוא עצמם משני עברי המתרס לעיתים קרובות. מתוכם, שניים גדולים: **נצ'יר, קריט'ה ואחד קטן יותר – קינוקאע**. מעבר לכך היו בעיר עוד מספר שבטים יהודים קטנים. שני השבטים הגדולים היו עשירים ונודעו "כאנשי הנשק והמבצרים". הם השקיעו הון גדול ברכישת ויצור נשק רב מסוגים שונים, ובהקמת מבצרים שנועדו רק לימי מלחמה ולא גרו בהם בימי שלום, ובהקמת בתים פרטיים מבוצרים נגד פשיטות בדואיות. הם ישבו בדרום העיר באזור שנקרא "**העיר העליונה**" – האזור המבוצר ביותר בעיר. יש לציין כי זהו האזור בו יושבים אנשי השבט עובד האלילים, אוס שהתנגד למוחמד. לשני השבטים היהודים הגדולים הייתה ברית עם שבט **אוס** והם נלחמו כנגד שבט **חזרג'** המקורב למוחמד עוד לפני ההגירה. ("קרב בעאת" – 617 רק חמש שנים לפני ההגירה בו שני שבטים יהודים אלו חברו לאוס וניצחו את שבט חזרג' שלקח קודם לכן בני ערובה יהודים והרגם, וכן דרש את אדמות היהודים. אגב, שבט קינוקאע היה דווקא בן ברית של שבט חזרג').

2. במה עסקו היהודים לפרנסתם :

א. **חקלאות** - גידול מטעים משובחים בדרום העיר ובמיוחד מטעי תמרים. בולט אצל נצ'יר.

ב. **צורפות** – במיוחד של שבט קינוקאע שהשתלטו בשל כך על השוק של אל-מדינה. מוחמד ניסה להקים שוק מתחרה על אדמה יהודית ונכשל ומכאן פן כלכלי לעימות עם היהודים.

3. השבטים, בשפתם ותרבותם ערבים, אך בדתם – יהודים אדוקים והקימו בית מדרש. הם משפיעים על חלק משכניהם – ובמיוחד שבט אוס שכונם "יהודים". ההשפעה באה לביטוי בתחומים הבאים:
- א. מכשירים את הקרקע לאמונה באל אחד.
- ב. גורמים להם לא לאכול בשר גמל האסור ע"פ ההלכה מכיוון שאיננו מפריס פרסה (למרות שהוא מעלה גרה, אך ההלכה דורשת שני מאפיינים ולא מסתפקת באחד).
- ג. גרמו לבני אוס ללמוד קרוא וכתוב בערבית בבית המדרש שלהם – מה שהקל עליהם לאחר מכן לקבל את בשורת מוחמד.

יחסי היהודים עם מוחמד בשנה וחצי לאחר ההגירה לא-מדינה

ככלל ניתן לסכם כי בתקופה זאת מדובר על יחסים סבירים המתאפיינים בניסיונות התקרבות של מוחמד ובגישה לא עוינת מצד מרבית השבטים היהודים. מדוע?

1. מוחמד מאמין בשלב זה שיוכל לאסלם את היהודים, כי הם כבר מונותאיסטים, ולכן הוא קובע את כיוון התפילה הראשון לעבר **ירושלים**, ומקיים צום של יום אחד המכונה "**עשורא**" – 10 בחודש מחרם – החודש הראשון בשנה המוסלמית המזכיר מאוד במהותו ומנהגיו את צום יום הכיפורים.
2. מוחמד ושבטי היהודים בנפרד, חתמו על הסכמי אי לחימה, שיתכן מאוד וכללו סעיפים נוספים אודות קשרי מסחר, מכירת קרקעות של יהודים למוחמד כגון בעיר זהרה.
3. היו יהודים מעטים מאוד שהתאסלמו ותמכו במוחמד כמו שבט זעורא שנחשב לשבט קטן.
4. בתחילת ההגירה מוחמד ישב בדרום העיר והיה שכנם של שבטים יהודים כמו שבט נצ'יר.

יחסי היהודים עם מוחמד בשלב השני

זהו השלב של העימות בין מוחמד לשבטי היהודים המביא לתוצאות חשובות מאוד:

1. יציאת היהודים מהעיר אל-מדינה, ובשלב מאוחר יותר, אחרי מות מוחמד, מכל אזור החג'אז המקודש לאסלאם.
2. כאן נזרע הזרע ליחסים המורכבים והבעייתיים בין האסלאם ליהדות עד ימינו.

סיבות להידרדרות יחסי מוחמד עם היהודים בשלב זה

1. מוחמד הבין כי לא יוכל לאסלם את מרבית היהודים ולכן הוא מייצר גישה עוינת מאוד כלפיהם בשלב זה – הוא משנה את כיוון התפילה למכה, במקום העשורא (שנשאר צום רשות) יוצר את צום הרמדאן, מאשים את היהודים בבוגדנות ובשת"פ עם אויביו משבט קורייש שתקפו אותו, בזיוף התורה (הטענה היא היהודים מחקו פסוקים שהיו קיימים בתורה המקורית ושדיברו על שליחותו העתידית של מוחמד. ספציפית הואשם בכך עזרא הסופר שהיה ממנהיגי שיבת ציון לירושלים ואשר קרא את התורה בפני העם בבית המקדש).
2. בשלב זה מוחמד עוסק בקרבות נגד אויביו במכה ולקרבות אלו יש השלכה על יחסיו עם היהודים. על מהלכים אלו יפורט במהלך פירוט הקרבות של מוחמד בתקופת אל-מדינה.

סיכום זה נערך בידי המורה גיל חנן מבה"ס הריאלי העברי בחיפה.